

VESTITORUL

ORGAN AL EPARHIEI ROMÂNE UNITE DE ORADEA ȘI REVISTĂ DE CULTURĂ RELIGIOASĂ

Redacția:
Str. D. Cantemir No. 36.
Administrația:
Parcul Ștefan cel Mare No. 8.

Apare
la 1 și la 15 a fiecărei luni

ABONAMENT:
Parohiile : . . . . . 200 Lei
Particulari : . . . . . 160 Lei
Membrii Agrului . . . . . 100 Lei

PARTEA OFICIALĂ

No. 3552/1934.

Imprumutul de înzestrare.

Statul român a hotărît, ca pentru acoperirea nevoilor de înzestrare a țării, între cari întâiul loc îl ocupă apărarea națională, apoi urmează promovarea culturii naționale, a agriculturii și lucrările publice, în baza legii speciale adusă în acest scop, să emită un împrumut intern, numit „*Imprumutul de înzestrare a Țării*” în cele mai avantajoase condițiuni pentru subscriitori.

Intre împrejurările în cari ne aflăm, Țara are trebuință de sprijinul fiecărui cetățean și în schimb aceștia au datorința patriotică, ca să răspundă cu adevărat patriotism la apelul Țării și fiecare să aducă jertfa ce-i stă în putință, mai ales, când aceasta nici nu este jertfă, ci este cel mai favorabil plasament — azi posibil — pentru economiile cetățeniilor.

Biserica română unită, care dela prima ziuă a existenței sale a stat în slujba neamului românesc și pe credincioșii săi i-a crescut în cea mai curată dragoste față de neam, nici acuma nu va lipsi dela datoria sa de a-și îndemna credincioșii să dea dovadă de sentimentele lor de cel mai înalt patriotism.

Frații Preoți, conducătorii firești ai popoului, atât prin convorbirile particulare, cât și prin cuvântările ce le vor ținea anume în acest scop în biserică, la sfârșitul serviciilor divine din dumineci și sărbători, își vor îndemna credincioșii să subscrie la împrumutul intern de înzestrare, lămurindu-i la înțeles despre necesitatea acestui împrumut, precum și despre avantajile neobicinuit de mari, pe cari Statul le garantează pentru subscriitori. Cum însă cel mai eficace mijloc de propagandă este exemplul, Preoții, pe lângă toate lipsurile în cari se află, vor premerge dâșii cu exemplul bun, subscriind ei cei dintâi, mai ales, că On. Minister, precum

și oficial ne-a încunoștințat, cu începere dela 1 Ianuarie 1935 repară nedreptatea făcută preoțimei cu aplicarea multiplelor curbe.

Preoții afișele și materialul explicativ al condițiilor și foloaselor împrumutului, le vor primi dela Prefecturile de județe.

Dacă acele ar întârzia, le vor cere direct dela organele administrative locale.

Mai comunicăm, că banca „*Unirea*” din Oradea încă a primit autorizație să primească subscrieri la împrumutul intern. Ei vă veți adresa în toate chestiunile de subscriere. Adresa: Oradea, Str. Episcopul Pavel No. 2.

Oradea, 5 Noembrie 1934.

No. 3640/1934.

Inventarierea averilor bisericesti

Pentru orientarea Ven. Cler diecezan publicăm mai jos în întregime legea pentru inventarierea averilor bisericesti, precum și instrucțiunile și circularile date în aceasta chestiune de On. Minister al Instrucțiunii și Cultelor.

„L E G E

pentru inventarierea averilor și veniturilor aparținând bisericilor naționale și celorlalte culte.

(Publicată în Mon. Of. No. 162 din 17 Iulie 1934).

Art. 1. — Pentru exercitarea dreptului de control al statului, prevăzut în art. 22 din Constituție, în legea pentru organizarea bisericii ortodoxe române și în legea pentru regimul general al cultelor, cultele istorice arătate la art. 21 din această ultimă lege sunt datoare să trimită Ministerului Cultelor și Artelor următoarele date și acte:

a) Un inventar de avere mobilă și imobilă a fiecărei părți constitutive a organizației cultului respectiv, administrată de persoanele juridice legal constituite sau de orice alte organe auxiliare (consilii) admise de legile sau dispozițiunile în vigoare;

b) Declarațiunea individuală a personalului ecleziastic, didactic și administrativ dela parohie, comunitate, protopopiat, muftia, capitul, ordin călugăresc, episcopie, mitropolie și patriarhie, asupra veniturilor

bisericești care formează beneficiul sau uzufructul acestui personal (pământ, livezi, pășune, pădure, taxe și prestațiuni dela credincioși, fonduri și fundațiuni parohiale și eparhiale, rente de expropriere, stipendii de liturghii, subvenții dela comună, județ sau patron, fie acestea în numerar sau în produse, etc.);

c) Declarațiunea parohului, președintelui comunității, protopopului, muftiului, vicăruului capitulului, igumenului, episcopului, mitropolitului și patriarhului, referitor la veniturile parohiei, comunității, protopopiatului, muftiatului, capitulului, mănăstirii și ordinelor călugărești, episcopiei, mitropoliei și patriarhiei, cu orice altă destinație decât întreținerea personalului ecleziastic, didactic și administrativ și cu arătarea acelei destinații :

d) Declarațiunea asupra veniturilor fundațiunilor administrate de părțile constitutive ale cultelor, cu indicarea scopului prevăzut în actele de fundație, declarație care se dă de șeful autorității ce administrează fundațiunea respectivă.

Toate actele dela alineatele a—d inclusiv, vor purta pentru parohii și comunități viza autorității eparhiale, la cultul mahomedan viza muftiatelor, precum și a primarului și perceptorului din localitate ; iar pentru protopopiate, muftiate, ordine călugărești, episcopii, mitropolii și patriarhie, viza autorității bisericești eparhiale și viza prefectului și a administratorului financiar.

Art. 2. — Autoritățile eparhiale ordinele călugărești, capitulurile, mănăstirile, muftiatele și președinții comunităților, sunt datori a înainta Ministerului Cultelor și Artelor, actele dela punctele a—d din articolul precedent, întocmit în conformitate cu formularul (chestionarul) și instrucțiunile date de Ministerul Cultelor și Artelor și publicate în Monitorul Oficial în termen de 6 luni dela publicarea prezentei legi în Monitorul Oficial, sub sancțiunea suspendării ajutorului de stat, pentru cei vinovați de neconformare.

Orice schimbare în inventar, în averea și veniturile care fac obiectul prezentei legi, vor fi comunitate Ministerului Cultelor și Artelor în cursul lunii Decembrie a fiecărui an.

Art. 3. — Șefii cultelor, organele de conducere, funcționarii publici și ecleziastici, care vor lăsa în situația reală a averilor și veniturilor de orice categorie ale cultelor, sau vor viza date și acte false, sau vor libera certificate false, se fac vinovați de fals în acte publice și se vor judeca și pedepsi conform textelor respective din codul penal.

TITLURILE FORMULARELOR.

Inventar. Formular No. 1. **TERENURI.**

Inventar. Formular No. 2. **CLĂDIRI.**

Inventar. Formular No. 3. **DREPTURILE PRODUCĂTOARE DE VENIT** (drepturi industriale, miniere, redevență, drepturi de moară, de pescuit, vânat, exploatare, uzufruct, etc.).

Inventar. Formular No. 4. **INTREPRINDERI INDUSTRIALE ȘI COMERCIALE** (fabrici, ateliere, librării, reviste, etc.). **EXPLOATĂRI** (agricole, forestiere, miniere, gazuri nat., ape minerale, etc.).

Inventar. Formular No. 5. **AVEREA ÎN NUMERAR SAU HÂRTII DE VALOARE** (în afară de averea fondurilor și fundațiunilor).

Inventar. Formular No. 6. **FONDURI ȘI FUNDAȚIUNI cu DESTINAȚIE SPECIALA.** (Fond de penziuni, pentru plata personalului ecleziastic, administrativ și didactic, fond pentru construcția bisericii, casei parohiale, școală, fondul milelor, de asistență socială, înfrumusețarea bisericii, a cimiterului și diverse altele).

Declarațiunea No. I. **DECLARAȚIUNE INDIVIDUALĂ DE VENITURILE CARE FORMEAZĂ BENEFICIUL SAU UZUFRUCTUL** personalului ecleziastic, didactic și administrativ dela parohie, comunitate, protopopiat, muftiat, capitul, mănăstire, ordin călugăresc, episcopie, mitropolie și patriarhie.

Declarațiunea No. II. **DECLARAȚIUNE DE VENITURILE PAROHIEI (și filiale)** comunității, protopopiatului, muftiatului, capitulului, mănăstirii, ordinului călugăresc, episcopiei, mitropoliei și patriarhiei, cu orice altă destinație decât întreținerea personalului ecleziastic, didactic, administrativ și cu arătarea acelei destinații.

Declarațiunea No. III. **DECLARAȚIUNE DE VENITURI DIN FONDURI ȘI FUNDAȚIUNI** destinate sau administrate de către parohie, comunitate, protopopiat, muftiat, capitul, mănăstire, ordin călugăresc, episcopie, mitropolie și patriarhie.

Instrucțiuni.

Deși atât legea, cât și formularele de inventar și declarațiuni, indică cât se poate de clar datele de care are trebuință Ministerul Cultelor, pentru executarea legii, totuși mai adăogăm următoarele instrucțiuni călăuzitoare :

1. Inventarul (6 formulare) și declarațiunile de venituri (3 formulare), vor fi completate cu date absolut reale, exacte și precise, de către însuși conducătorul părții constitutive a cultului respectiv (paroh, președinte de comunitate, protopop, muftiu, stareș, episcop, mitropolit, patriarh, — cu ajutorul organelor competente), indiferent dacă primește sau nu ajutor dela Stat.

2. Declarantul este răspunzător de exactitatea datelor cu care va completa inventariul și declarațiile de venituri. Datele acestea se vor întemeia pe registrele oficiale ale autorităților (registre de mutații, cartea funduară, valoarea locativă, impunerii, etc.) pe bugetul general al parohiei (comunități, etc.), și pe hotărârile organelor bisericești (epitropiei, parohiei, comunității, protopopiatului, episcopiei, etc.), pe conturi de gestiune (venituri și cheltuieli), pe contracte (de arendă, închiriere, cumpărare și vânzare), pe extrase de conturi dela instituțiunile bancare (depuneri și sarcini).

3. Exactitatea datelor din inventar și din declarațiunile de venituri vor fi certificate de către primarul și perceptorul comunei, iar la centrele eparhiale de către primarii și administratorii financiari respectivi.

*Circulara Ministerului de Finanțe No. 154.304
din 8 August 1934 către toate Administrațiile
Financiare și percepțiile din cuprinsul țării.*

»Vă aducem la cunoștință că Parlamentul a votat, iar Majestatea Sa Regele a sancționat *Legea pentru inventarierea averilor și veniturilor aparținând Bisericii naționale și celorlalte Culte* (publicată în Monitorul Oficial No. 162 din 17 Iulie 1934, pag. 4646).

Pentru aplicarea acestei legi Ministerul Cultelor a întocmit formularele și instrucțiunile necesare pe care le-a trimis tuturor Cultelor din țară.

Cum după aliniatul ultim al articolului 1 din lege, administratorul financiar sau percepătorul este obligat să certifice alături de primarul comunal, exactitatea datelor ce se vor înscrie în inventarele și declarațiunile de venituri pe care le vor întocmi conducătorii parohiilor, comunităților și episcopiilor, etc. ale diferitelor culte, vă atragem atențiunea asupra faptului că aceste date trebuiesc să fie absolut *reale, exacte și precise* și în conformitate cu punctul 2 din instrucțiunile mai sus arătate.

Ce privește răspunderea ce aveți, vă atragem atențiunea asupra dispozițiilor art. 3 din lege, care prevede: »..... funcționarii publici....., care vor tăinui situația reală a averilor și veniturilor de orice categorie ale cultelor sau vor viza date și acte false sau vor libera certificate false, se fac vinovați de fals în acte publice și se vor judeca și pedepsi conform textelor respective din codul penal«.

p. Director, *V. Popescu.*

Șeful serviciului, *V. Constantinescu.*»

*

*Circulara Ministerului de Interne No. 8.478
A. din 8 August 1934 către toate primăriile din
cuprinsul țării.*

»Vă aducem la cunoștință că Parlamentul a votat, iar Majestatea Sa Regele a sancționat *Legea pentru inventarierea averilor și veniturilor aparținând Bisericii naționale și celorlalte culte* (publicată în Monitorul Oficial No. 162 din 17 Iulie 1934, pag. 4646).

Pentru aplicarea acestei legi Ministerul Cultelor a întocmit formularele și instrucțiunile necesare pe care l-a trimis tuturor cultelor din țară.

Cum după aliniatul ultim al articolului 1 din lege, primarul comunal este obligat să certifice alături de administratorul financiar sau percepătorul exactitatea datelor ce se vor înscrie în inventarele și declarațiunile de venituri pe care le vor întocmi conducătorii parohiilor, comunităților și episcopiilor, etc., ale diferitelor culte, vă atragem atențiunea asupra faptului că aceste date trebuiesc să fie absolut *reale, exacte și precise* și în conformitate cu punctul 2 din instrucțiunile mai sus arătate.

Ce privește răspunderea ce aveți vă atragem atențiunea asupra dispozițiilor art. 3 din lege, care prevede: »..... funcționarii publici....., care vor tăinui situația reală a averilor și veniturilor de orice categorie ale cultelor sau vor viza date și acte false, sau vor libera certificate false, se fac vinovați de fals în acte publice și se vor judeca și pedepsi conform textelor respective din codul penal«.

p. Ministru, *D. Luca.*

Director general, *D. Ieșan.*»

Toate aceste le publicăm, ca toți cei interesați și obligați să facă inventarele și declarațiile din chestiune, să le poată studia și aduna materialul necesar, ca primind tipăriturile să le poată complecta fără greutate.

Tipăriturile necesare în zilele aceste se trimit tuturor parohiilor cu instrucțiunile amănunțite cu privire la complectarea și înaintarea lor. Dacă careva parohie nu le-ar primi, să ni-le reclame, fără amânare, căci nimănu nu i-se va admite scuza, că nu a primit tipăriturile.

Inventarele formular No. 3 și 4 nu le trimitem decât acelor parohii, cari ni-le vor cere. Deci acele parohii, la cari este cazul să completească și aceste inventare, fără amânare să ne raporteze și să ceară tipăriturile necesare.

Oradea, 5 Noemvrie 1934.

No. 3654/1934.

Concurs la parohia Șilindru.

La parohia *Șilindru* (protopopiatul Ierului), care prin adormirea în Domnul a fostului paroh Gheorghe Cavași a devenit vacantă, se publică concurs cu termenul de 15 Decemvrie crt.

Oradea, 9 Noemvrie 1934.

No. 3672—1924.

Imprumutul intern.

Spre orientarea Ven. Cler diecezan publicăm mai jos adresa On. Minister de Finanțe cu No. 233984—1934 către On. Minister al Instrucțiunii și Cultelor, în urma căreia invităm pe toți preoții și funcționarii noștri, plățiți din bugetul statului, ca până în 15 Noemvrie crt. să ne arete, că ce sume doresc să subscrie la imprumutul intern și în ce rate își iau obligația să plătească suma subscrisă.

Domnule Ministru,

Numeroase inițiative, pornite din mijlocul funcționarilor, ne arată că aceștia au înțeles, atât importanța națională și condițiunile foarte favorabile în cari a fost lansat imprumutul intern.

Zilnic, la Ministerul Finanțelor petițiuni întocmite de funcționari ai Statului, ori ai întreprinderilor particulare, prin cari aceștia își arată sentimentele lor de mulțumire că au prilejul de a contribui la susținerea sarcinilor obștești, subscriind după puterile lor, salariul pe o lună sau două, în obligațiunile ale imprumutului de înzestrare.

Față de această manifestare, care merită să fie apreciată, este bine ca să se centralizeze pentru ușurința subscrisorilor, toate aceste inițiative meritoase ale funcționarilor, pe direcții, departamente, instituțiuni sau întreprinderi.

De aceea vă rugăm să binevoiți a ne trimite, până în cel mult trei zile, tablouri ale funcționarilor cari doresc să subscrie la Imprumutul de Inzestrare, arătând suma pe care voiesc să o subscrie și modalitatea în care înțeleg să li se facă reținerile pentru vărsăminte.

În urma cererilor sosite până acum, Ministrul de Finanțe a luat dispozițiunea ca să se admită funcționarilor cari doresc să subscrie la imprumut, dacă cer aceasta explicit, vărsăminte în 3 sau patru rate lunare.

Ținem să subliniem că trebuie lăsat la libera voință a funcționarilor de a subscrie la imprumut, neexistând nici o obligație pentru nimeni de a subscrie, nici în ceea ce privește subscrierea, nici în ceea ce se referă la quantumul sumei de subscris.

Fiindcă nu încapă nici o îndoială că toți funcționarii conștiinți ca și toți ceilalți cetățeni, se vor grăbi să arate sentimentul lor de solidaritate în fața nevoilor Statului.

p. Ministru

(ss) *Mihail Lăzearu.*

Oradea, la 9 Noemvrie 1934.

De praznicul fraților ortodocși.

Frații noștri de sânge și de o limbă, românii ortodocși din Oradea, prăsnesc azi, duminică 11 Nov., al 150-lea velea de la înființarea bisericii și a parohiei lor din centrul orașului Oradea. La 9 Nov. 1784 li s'a dat voie, prin „împăratul Romei“, cum zice cronicarul contimporan, Iosif al II-lea, să pună piatra fundamentală a unei biserici ortodoxe în centrul orașului, pentru sârbii, grecii și românii din partea locului.

Lucrul s'a întâmplat între împrejurări destul de emoționante. La 9 Nov. 1784 împăratul Iosif II-lea era în Oradea. Când traversa cu trăsura podul Crișului pe la piața Unirii de azi, un comerciant bogat, de naționalitate sârbă, cu numele Mihai Kristoff, un om spătos și puternic, înalt de aproape doi metri, aruncă în trăsura împăratului o scrisoare. Împăratul, curios să știe ce cuprinde, opri trăsura, ceti petiția și află că enoriașii greci, sârbi și români din Oradea cer »slobozenia“ să-și poată zidi în centrul orașului o biserică de legea lor. Împăratul, cunoscut demofil, spirit larg și tolerant, ordonă ca temelii bisericii să se așeze încă în aceeași zi; ceea ce s'a și întâmplat.

Șase ani aproape se zidi lăcașul, care la 1790 fu terminat: la 17 Nov. aceluiași an binecuvântat, începându-se și sf. slujbă în el.

Slobozenia din 9 Nov. 1784 fu eternizată pe o lespede de marmoră, fixată pe stâlpii corului bisericii, provăzută deasupra cu efigia împăratului Iosif II; pe lespede stă scris în trei limbi (grecește, sârbește și românește) următorul text:

»Zidirea bisericii acesteia temeiul cel din început
s'a pus în anul 1784 în 9 zi Noembrie
cu voia și cu slobozenia a Prea Înălțatului
Impărat al Romanilor Iosif al II-lea
cărui a fie pomenire vecinică

Stăpânind în eparhia Aradului Petru Petrovici
Fiind protoprezbiter Orăzii-Mari George Ranisavlevici
iară Mihai Püspöki și Mihai Kristoff titorii
S'a zidit cu cheltuiala norodului drept credincios neunit
de neam grecesc, românesc și sârbesc
locuitori ai orașului acestuia și a Hramului
Adormirei Năcășătoarei de Dumnezeu fii ascultători
prin chiumeș Jacob Eder și Joan Lius paler«

Biserica română unită și cea ortodoxă, aici pe pământul Bihariei, ca în Ardealul străbun, și-au încrucișat adesea intențiile, fiindcă încrucișate le erau orientările; aceste încrucișări puteau lua adesea formă de luptă și contrarietăți; scopul însă era unul și su-

blim — socotim perioada românească a acestei biserici: înălțarea și păstrarea poporului român. Unirea cu Roma, pornită pe la 1693, în Ardeal și în părțile de aici, fu servită de o parte a Românilor ardeleni cu entuziasm și însuflețire, pentru că, pe lângă latura ei dogmatică-religioasă, aveau în vedere, îndeosebi, ridicarea și înălțarea bietului popor românesc obidit și impilat de străini — sârbi, greci și unguri — veacuri de-arândul, la o soartă mai bună și promițătoare de fericire. În slujba acestui ideal au stat și au lucrat cei ce au primit unirea: biserica română unită. O parte a românilor ardeleni însă, din motive ce le dicta conștiința au socotit că viitor mai bun pentru bieții obidiți se poate elupta și în ortodoxie. De aceea au rămas în ea. De aici încrucișări de intenții și tendință, exteriorizate adesea în lupte și contrarietăți.

Trecutul ambelor biserici e plin de sbucium și prigoniri, fiecare pe linia ei de dezvoltare. Azi trecutul nu mai e; este însă realitatea concretă: cele două biserici românești există, fiecare pe pozițiile ei. Re'ntoarcere la ce a fost, nu se mai poate, decât doar printr'o minune și o extraordinară binefacere a milostivului Dumnezeu, pe care ne va da-o când va vedea de bine. Ortodocșii au crezul lor; uniții îl au pe al lor. Mai are rost vreo combatere și o refacere a unității din trecut prin violență și silnicie? De sigur, că nu.

De aceea cele două biserici românești să rămână la crezul lor, năzuindu-se a-și perfecționa enoriașii în morală și virtute, fiecare cu comoara mijloacelor de cari dispune, în spiritul iubirii de neam și patrie, cum au făcut-o și în trecut.

La lumina acestor fapte și în spiritul acestor convingeri salutăm cu bucurie evenimentul punerii pietrii fundamentale a bisericii ortodoxe din Piața Unirii, a cărui a 150-a aniversare se prăznuiește acum; îl salutăm ca pe un început de emancipare de sub tutela streină, ca un început de biruință a spiritului și elementului românesc peste celelalte elemente străine în în societatea cărora a fost nevoit să trăiască lungă vreme în urma împrejurărilor vitrege din trecut, o biruință a sufletului românesc, o prevestire a zilelor mari ce erau să vină, un simbol al biruinței românești.

Iată de ce bucuria noastră e sinceră, și de ce dorim ca evenimentul de astăzi să fie începutul unei rodnice păci și armonioase colaborări între cele două biserici ale neamului, în spiritul respectului reciproc al drepturilor fiecăreia.

Motivele acestui armistițiu, ce ar trebui să fie permanent între cele două biserici de aici, sunt multiple. Întâi, fiindcă orice luptă între cele două biserici e zadarnică și fără șanse de izbândă; în plus e și păgubitoare pentru binele și consolidarea sufletească a neamului. — Arhieriei ortodocșii ai Orădiei ar avea și

motive speciale de a respecta și cruța biserica unită de prigoniri: e fapt constatat de istorie, că episcopii uniți dela Oradea, îndeosebi Samuil Vulcan, au ajutat pe ortodocșii din părțile ungurene în năzuințele lor de emancipare românească (vezi cazul lui Samuil Vulcan). — Mulți din fiii bisericii ortodoxe s'au luminat la institutele culturale ale celei unite, le-au fost deci patrimoniu comun de luminare. Iar, în sfârșit, doi antecesori ai actualului episcop ortodox din Oradea au iubit unirea, încât au îmbrățișat-o: *Efrem Bannyanin*, cel pentru care episcopia ortodoxă de Oradea se zice a fi reînființată; actele despre trecerea acestuia la unirea cu Roma se află în arhivele Congregației de Propaganda Fide din Roma (vezi *Statistica delle Chiese Orientali*, Tip. poliglotta Vaticana, Roma, 1932, la istoricul bis. românești); iar celalalt, *Ioanichie Martinovici*, cu sediul în Arad, dar episcop și peste Bihor, a făcut mărturisire de credință unită la 1715, păstorind timp de 11 ani pe Românii din Bihor ca episcop unit. (Vezi memoriul înaintat de capitlul romano-catolic din Oradea comisiei de anchetă din 1753). Nu poate fi deci unirea o dihanie atât de urită și scârboasă, dacă antecesori ai Preasfințitului ortodox de azi au îmbrățișat-o și-au murit în ea.

De aceea pace, armonie, împreună lucrare, lucrare intensivă în suflete și în ogorul neamului, cu respectarea drepturilor fiecăruia. Iată cuvântul nostru!

„*Vestitorul*“.

De prin cărți bătrâne.

I. Pișcari.

Nu departe de linia ferată Ghilvaci—Arad, la depărtare de 4 km. de gara Terebești, e situată parohia foarte veche și curat română Pișcari, păstorită cu cinste de venerabilul părinte Iosif Mihalca.

Cercetând în luna Sept. crt. pe fratele coleg dia Terebești — înainte de a cerceta cărțile bătrâne ale bisericii lui — am „fugit” împreună cu dânsul în vecini la Pișcari, ca să răscolesc și acolo bătrânele cărți „potcovite”, cercând după însemnări vechi. — Har Domnului, am aflat și aici ceva, dar puțin, cu toate că este una dintre cele mai vechi parohii cu cărți din cele mai bătrâne.

1. Mai întâi am dat de Ev. tip. la 1776 în care dela început, pe marginile inferioare ale paginilor, este notița cu lit. cirile: „Aceasta sfântă și dumnezeiască Evanghelie — sa cumpărat de cinstiții parohieni — și curatorii a bisericii ca să fie în sfânta biserică — de pomenire care este zidită și sfințită — la hramul sfinților mai marilor voievozi Mihail și Gavril — ca să fie spre . . . . lor și să nu se zmintescă — de nime subț afurisănie s-tei Troițe și a sfinților — părinți cel 315, prețul cărții 5 florinți vonoși . . .”

2. Pe Strastnic din 1773 am aflat următoarea însemnare: A s. Biserici din Pișcariu lăsat prin cheltulala a mai multora pentru mântuirea sufletelor lor în luna Septembrie 1819 fiind preot locului Molnar Ilie, Tomuța Lupu fiind curator.

3. Cea mai veche carte aflată aici este: (Kiri) akodromion sau Evanghelii învățătoare (Cazanler) tipărită sub Iosif Leopold, Guvernator Banfi George,

Metropolit Bălgradului Atanasie, anul dela mântuirea lumii 1699. Pe acest Cazanier e scurta notiță cu cirile: „Aceasta carte a bisericii „bernadanilor” (?) și cine o ar fura să fie afurisit de 315 Părinți dela Nikee.”

4. Pe alt Cazanier (fără front) într'o cazanie din Paresemi făcându se provocare la Daniil Cap. 4. st. 24. 25, se află reprodus textul acelu cap. cu l. cirile așa: „Pentru aceea împărate sfatul meu placă-ți și păcatele tale cu milostenie le răscumpără și nedreptățile tale cu îndurări săracilor, doar va fi Domnul mult îngăduitor păcatelor tale — este sfatul lui Daniil către Nabuchodonosor.

Sub titlula: Kazanie la Dum. Tomii e o no'ă scurtă cu cirile: . . . „15 de florinți și el și dat bani nice un ban hiia și om așa luat dela el nice el nice nime . . !”

Celelalte cărți corale fiind mai noauă nu au ceva notițe mai însemnate!

II. Oradea — Olosig

După terminarea sft-lor exerciții din 3—7 Sept. a. crt. am cercat prin cărțile corale ale bis. Oradea — Olosig.

Ceva note mai lungi n'am găsit; cele aflate le reproduc aici.

1. Pe minetul I. Sept. tipărit cu cirile la Buda în 1804, talmăcit cu osârdia Epplor Râmnicului Kesarie și Filaret sub Francisc II. cu blagoslovenie lui Ștefan Stratimiroviciu Archiep. și Mitrop Carlovetz pe margo de sus a frontului cărții stă scris în, lat: „Excelsae G. Cath. Várad — Olosztensis emplus anul 1807”.

2. În apostolul cu cirile (fără pagina de front:) de asupra apostolului din Dum. Rusaliilor e scris în l. lat.: „Legit Antonius Venter in anno 1856 Juni 15, servat aeternae memoriae quasi sintaxista”.

3. Într'un orologier vechiu pe foala I. netip. e notat posesorul de atunci al cărții: „În usul lui Silviu Rezeiu teolog primianit din diec. Lugosiu 872/3.”

4. Pe părțile de cătră stradă a naiei bis. sub fe-reastră pe o piatră comemorativă cu emblemă, fixată în perete, e scrisoarea latină următoare: „Iustus quasi leo confidens absque terrore erit Gen. 49: Requiescit in Dno Excelmus D. S. C. Majest. Gratis Campimareschallus locumtenens Peditum Colonellus Varadini Commedns Fridericus com. de Levenburg. Pie obiit 16 Mart. (anul e acoperit de spatele băncii:) Aetat: 66.”

Voind a sui și în chor la eventuale cărți bătrâne, așa aceluia am aflat-o încuiată. Astfel cred că acolo vor fi numai cărți mai proaspete și poate nu vor fi având ceva notițe mai interesante.

Păr. Aurel Papiu

— Comunicat. Se comunică din partea AGRU-lui Diecezan. Domnule Părinte! Calendarul Agru-lui pe a. 1935, organ de presă populară și de legătură între membrii organizației, în zilele acestea este un fapt împlinit. Când vă aducem aceasta la cunoștință facem apel călduros la prețiosul Dv. concurs pentru plasarea lui în mâna membrilor și a cititorilor; știind bine că va fie cel mai bun și mai ieftin calendar. Material bogat peste 160 pagini, lecturi potrivite, indicații tipiconale, fotografii variate; prețul 10 Lei, cheltuelile postale suportându le noi. Tot la zece exemplare dăm 1 gratuit. Vă rugăm comunicați aceste tuturora eventual la ieșirea din biserică și să cereți exemplarele ce dorește dela Agru Diecezan Oradea, Piața Unirii 3.

Jubileul de 150 de ani al Catedralei Ortodoxe Române din Oradea

La 9 Noemvrie 1934 se împlinesc 150 de ani, dela punerea pietrii fundamentale a Bisericii Catedrale Creștine Ortodoxe din Oradea. Acest fapt va fi sărbătorit, cu mare pompă, în ziua de 11 Noemvrie a. c. In cele ce urmează dau datele asupra istoricului acestei Biserici:

Biserica parohială ortodoxă-română din Oradea-Mare numită și »Biserica cea cu lună«, care dela a. 1920 — când s'a întemeiat episcopia ortodoxă-română a Oradiei-Mari — este totodată și catedrală episcopescă, există deja din veacul al XVIII-lea. Ea fu clădită cu »zlobozenia împăratului Iosif II-lea«, carele în ziua de 9 Noemvrie a. 1784 petrecuse în Oradea-Mare.

Având toată conducerea administrativă a orașului episcopul catolic de rit latin, în Oradea-Mare eterodoxilor nu li-se permitea să-și zidească biserică în centrul orașului. Venind împăratul Iosif II-lea la Oradea populația știa, că la ora fixată împăratul va trece cu căruța peste podul Crișului, pela Piața Unirii de azi. Mihail Kristoff, comerciant avut și de naționalitate sârb, originar din Rascia, un om înalt de aproape doi metri, când văzu apropiindu-se căruța împăratului, rupe rândurile cetățenilor la colțul podului și azvârle în căruța împăratului o petiție. Împăratul fiind curios oprește trăsura, cetește petiția, din care află, că enoriașii greci, sârbi și români din Oradea cer »Slobozenie« pentru a-și zidi biserică în centrul orașului. Împăratul momentan a dispus, că temelia bisericii să se pună încă în aceea zi adică în 9 Noemvrie a. 1784, lucru care s'a și împlinit. Acest eveniment s'a eternizat cu următoarea inscripție în trei limbi: greacă; sârbă și românească pe o lespede de marmoră întărită pe stâlpii corului și deasupra ornată cu potretul împăratului milostiv Iosif al II-lea: pag. urm.

Biserica încurând este ridicată în frumosul stil care ne reamintește Bizanțul. Dar abia fu gata construcția sfântului lăcaș, harnicul ei titor, care stărui și jertfi mai mult pentru această monumentală clădire, Mihail Kristoff moare subit. Osămintele lui au fost astrucate în cripta bisericii. Ușa de intrare a acestei cripte este o lespede de marmoră, situată tocmai la mijlocul nații. Pe cele patru margini ale marmorei cetim inscripția în limbile: sârbească (la est), grecească (la vest), ungurească (la nord) și latinească (la sud). Inscriptia latinească este SE PULTURA NOBILIS FAMILI MIHALIS KRISTOFF ASSESORIS COTTUS BIHOR. A. 1788; iară cea ungurească: KRISTOFF MIHÁLY ÉS NEMES FAMILIÁJA IDE TEMETŐDÖTT 1788. Tot aici fu înmormântată mai târziu și familia titorului Mihsil Püspöki.

Biserica, dupe cinci ani de stăruință, în 17 Noemvrie a. 1790 fu gata, și în aceasta zi s'a ținut întâia

sf. slujbă. Dar o biserică monumentală, ca aceasta, trebuia și decorată, și ornată în cel mai ideal sens al cuvântului. Din cauza multor cheltuieli acest lucru s'a săvârșit mai târziu. Limba slujbelor era cea română, limba paleo slavă și cea elină. Inșă dela jumătatea veacului XIX încoace — după ce numărul enoriașilor sârbi și greci se micșoră zi de zi — la toate slujbele s'a întrebuițat numai limba românească.

Zugrăvirea bisericii a fost executată prin pictorul Iacob Gólsz; iar aurirea ei, precum și iconostasul și picturile mari în fresc sunt opera fraților Alexandru și Arseniu Teodorovici pictori din Novisad (Ujvidék). Ei și-au început munca de ornamentică în stil baroc, aplicând în a. 1816. și la această biserică aceiași pictură ca la bisericile din jurul Carlovașului. Frescurile: »Adormirea Maicii Domnului«, și »Isus pe muntele Getsemani »Slăbănogul din evanghelie«, și »Banul de dare« sunt opere de valoare, deși în armonia culorilor este mult de dorit. »Apostolii Ciril și Metodie« depe părțile stranei din stânga altarului, precum și »Sfântul Arseniu și Ioan Damaschin«, depe părțile stranei din dreapta, sunt lucrări, cari ne reoglîndează imaginea sfinților dela începutul Creștinismului bizantin Slavon.

Scaunul episcopesc, amvonul și câteva icoane sunt făcute de Paul Murgu, pictor român bănățean. Tot el a pictat icoana lui Sf. Ioan Gură de Aur, care în podobește scaunul episcopesc. Iconostasul și părțile frumoase zugrăviți, în strălucirea luminei electrice, care se varsă în abundență din candelabrele de sticlă; auriturile cu motive de pictură antică grecească: ne reamintesc slava geniului bizantin, carele și aici a știut să-și creeze un mic adăpost, influințând cu vraja lui asupra credincioșilor, cari dinspre răsărit de soare așteaptă milă și izbăvirea lor acolo sus în slava tatălui ceresc.

Sfințirea bisericii s'a făcut, cu mare pompă și multă cheltuială, în ziua de 11 Iunie a. 1832 prin episcopul sârb al Vârșefului Maxim Manuilovici, care administra și episcopia Aradului, și care înainte fusese paroh și protoprezbiter în Oradea-Veneția.

La actul sfințirii au fost invitați și au luat parte și episcopul român unit Samoil Vulcan însoțit de canonicii săi. Despre data sfințirii ne mărturisește următoarea scrisoare afișată pe perețele din naia bisericii, scrisă în două limbi, din cari textul românesc e următorul:

»Cu bunăvoința și deplinirea Triipostati-cescului de o ființă Dumnezeu s'a sfințit biserica aceasta întru pomenirea »Adormirei Preasfinției Născătoarei de Dumnezeu, prin sfințita lucrare a Înalt Preasfințitului D-lui Maxim Manuilovici pravoslavnicului Episcop al Vârșetului, Lugojului, Caransebeșului și Orșova-Mehadieii, precum și a veduvei — de Dumnezeu scutite Eparchii al Aradului actualnicului Administrator, în zilele fericitei împărății a Prealuminatului și atot stăpânitorului. Impăratului și Craiului Francisc I și a încoronatului mai tinărului Crai Ferdinand V, fiind Arhiepiscop și Metropolit sârbesc și românesc Excelența Sa D-l Ștefan Statimirovici.

În Orașul Oradea Mare, în anul dela Hristos 1832 luna lui Mai 30 zile.»

— Biserica aceasta să mai numește și »biserica cea cu lună« fiindcă pe turn mai jos de clopote are o sferă jumătate aurită, jumătate neagră. Această sferă se învâрте mânăта de ceasornicul turnului. Când e luna plină și sfera se arată cu partea aurită; când e lună nouă, se arată partea neagră a sferei scl. Pe o roțiță a mecanismului ce învâрте luna este gravat: »Georg Ruppe in Grosswardein 1793« arătându-ne numele mește-

ΟΙΚΟΔΟΜΙΑ Τῆς ΝΑΪΣ
 ΤΟΥ ΘΕΜΕΙΟΥ ΣΕΛ ΔΙΝ ΑΝΣΕ
 ἐν τῇ αὐτῇ μηνί νοίμ θύο. Ὁ ἕλεος καὶ
 ελευθερία, τὸ κραταυροῦ καὶ οὐρανίου
 κρατορῆ **ΙΩΣΗΦ**. β. ἔξω αἰωνία φηνήμη ἐν
 ἐπαρχία ἐπιτοκοῦντος Πέτρος Πετρωβίτῃ ἐν τῷ
 οὐτὸς ὁ σὺν τῷ Γεωργίου Ρανισλαβίτῃ ἐπιτροπενταῦ
 Μιχαὴλ Πισσοπιτῇ καὶ Μιχαὴλ Χρυστοφορὸς τῶν ὄντων ἔξω
 ἀνδρῶν τὸ λαὸν τὸ ὀρθόδοξον μενοῦν τῶν παλαιῶν καὶ τῶν
 τ' ἀνέμων τῶν ἰσχυρῶν. Ὁ ἀτ' τὸν ἐπιτοκῶν
 οἰκοδομὴ παρὰ
 τῆς ἐκκλῆσιας
 1832
 Ιακὼβ Εδερ
 Παι...

СОЗНАНИЕ

ХРАМА СЕРВ ПЕРКОВ
 УСНОВАНІЕ ПОМЕЖИЛОСА
 ЗАКАТЪ 1834 МІУА НОЕМВРЕ
 О, МКРІНО ДОСКОЛЕНЕВА ВСЕКЕВ
 САТИЩАГО И ДЕЕЖАВНТИ
 ЦАРЦІ ИМПЕРАТОРА РІМСКАРУ
ІОСИФА ВТОРАГО
 ЕМЪЩЕ ВУДИ ВЕСИНАТА
 МАТЧ ВУВРЕМА ЕПАРХІАЛ
 НАГО ЕПКА ДРАДСКАГО
 ПЕТРА ПЕТРОВІСІА ПРОТО
 ПРЕСВУТЕРАЖЕ ВЕЛІКО
 ЗАРАДКАГѢ ГЕОРГІА
 РАНИСЛАВЕВІСА И ТѢТОРѢ МІХАИ
 Л ПИЩПОКИ МІХАИЛ КРИСТОФѢ КОЗ
 ДОА САЖЕ ХРАМЪ СЕИ ИЖАИ
 ВЕИЕМЪ НАРОДА ПРАВО
 СЛВНАГѢ РЕИНИТЕ ПРЕ
 ЧЕСКАГѢ НИТСКАГѢ ВАЛА
 ХИИСКАГѢ И СЕРВСКАГѢ
 ПЛЕМЕНЕ ЖИТЕЛЕИ ВАР
 ШИ, СЕА ПВЕ СТВѢ ЧАЛЪ УРЕ
 МАЩРМАСТЕРА ІАСОВА
БАЕРА И ІОАННИ ЛІНС ПАЛЪ

ЗІДІРЕ А

БІСЕРЦІИ АЧЕСТІА. —
 ТЕМЕИВА СЕЛ ДІН АНСЕ
 ПЪТ С'А ПЪС АН АНЪЛ.
 1834 АН 31 НОЕМВРІЕ КУ ВОІА
 ШІ КУ СЛОВОЗЕНІА ПРѢА АНЪЛ
 ЧАТЪВІ АМЪЗРАТ АЛ РОМА
 НИЛОР **ІОСИФ** АЛ ПЛЕА КУ
 РВІА ФІЕ ПОМЕНІДЕ ВЕЧІНІ
 КУ СТВЪЯНИДА АН ЕПАРХІА
ПРАДСКАГѢ ПЕТРОС
 ПЕТРОВІЧИ ФІИНА ПРОТО
 ПРЕЗВІТЕР ОРАДІЕІ-МАРІ
 ГЕОРГЕ РАНИСЛАВЕВІЧИ ІАРЪ
 МІХАИ ПИЩПОКИ ШІ
 МІХАИ КРИСТОФѢ ТІТОРІ.
 С'АЗІДІТ КУ КЕЛТЪІАЛА
 ПОРОДЪВІ ДРЕПТ КРЕДІНОС
 НЕВНІТ ДЕ НЕАМ ГРЕЧЕСК
 РОМЪНЕСК ШІ СЪРВЕСК ЛОКЪТОРІ
 АІ ОРАШДІВІ АЧЕСТВІА ШІ А ХРАМЪ
 ЛЪІ АДОМІРЕІ НЪСКЪТОЛ
 РЕ ДЕ ДЪМНЕЗЕЗ ФІИ АЖЪЛЪ
 ТОРІ ПРІН ХІСМЕШ МАІЕСТЕЗ
 ІАКОВ БАЕР ШІ ІОАН ЛІНЧ ПАЛЪ

rului dibaciu, care a construit acest mehanizm. Această mașinărie s'a construit la 1793—1798.

În ziua de 7 Iunie a. 1836 în Oradea erupe un foc care încinsé în flăcări aproape toate casele și bisericile din centrul orașului și din Veneția. Atunci a arturnul bisericii unite, a celei romano-catolice și a bisericii ortodoxe din Veneția. Deși toate casele din piața Unirii de azi au ars, totuși catedrala ortodoxă de azi a rămas neatinsă iar în jurul turnului zburau trei porumbi, despre cari poporul crede, că ar fi fost trei îngeri. Chiar dacă nu admitem în acest caz vreominune, totuși trebuie să admitem, că materialul massiv și rezistent, din care este construită această clădire, acesta a fost motivul, că biserica nu a ars și că a rămas în toată frumusețea ei originală.

La anul 1849 la altarul acestei biserici s'a celebrat o sf. liturghie de către preoții militari ai imperiului moscovit.

Multe primejdii, multe dezastre înconjurară biserica aceasta și orașul nostru! Totuși mila Domnului a fost cu noi și n'a nimic ceeace era mai scump pentru credincioșii ortodoxi ai acestei localități. Biserica mai pe urmă la anul 1909 a fost renovată

complect și s'au reparat atât interiorul cât și exteriorul păreților, în cari vremea începu a-și arăta forța distructivă, cu care strivește totce crează mâinile sârguitoare omenești.

— În biserică se păstrează cu multă îngrijire mai multe obiecte, precum și o sumedenie de cărți sfinte, donate de enoriași sau cumpărate de epitropie. Intre cele mai de valoare lucruri amintim următoarele: *Antimisul* din a 1743 având inscripția sârbească și românește următoarele cuvinte: »Adormirea Născătoarei de Dumnezeu și pururea fecioară Maria... Pavel Avacumovici, pravoslavnicul Episcop al Aradului... 25

Junie 1805.« Un *Baldachin* cu următoarea inscripție: »Excelența Sa Preasfințitul Domn Andrei Baron de Șaguna, Arhiepiscop și Metropolit al Românilor din Ungaria și Ardeal a dăruit Bisericii gr. răs. ort. cu hramul Adormirei Maicei Domnului din Oradea-Mare acest baldachin la anul 1867,« ș. a.

Oare biserica aceasta, clădită cu atâta stăruință din partea generațiilor din veacurile trecute, va sta ea tot în condițiuni ireproșabile? La această numai duhul de jertfă al urmașilor va putea da adevăratul răspuns.

Profesor PETRE DEJEU.

Probleme interconfesionale.

Cu prilejul jubileului de 150 ani dela punerea pietrii fundamentale a bisericii române ortodoxe din Oradea, am căutat să ne documentăm și noi asupra izvorului de apă vie al bisericii ortodoxe românești din părțile noastre.

Pentru că în biserica aceasta, exceplând epoca de prozelitism sârbesc fanatic, făcut cu patimă și metode necunoscute firii poporului nostru, care niciodată n'a căutat să convingă și să boteze cu „bota“, s'a muncit destul de intens.

Frumoasa biserică din Piața Unirii, vechea școală confesională românească, susținută cu jertfe mari în trecut, fundațiile de ajutorare a tinerimei române ortodoxe, sunt exemple de muncă perseverentă într'o direcție care indică o grijă permanentă pentru cele ale noastre comune, pentru patrimoniul nostru național, precum și o vială sufletească cu suficiente resurse pentru a păstra coeziunea necesară între membrii acestei biserici, pentru a putea pași dela vorbe la fapte.

De aceea am așteptat cu un vădit interes monografia bisericii cu lună din Oradea a d-lui Nicolae Firu, crezând că vom găsi în această carte firul care ne va conduce la izvorul datător de viață a celor în făptuile aici. Așteptarea noastră a fost însă înșelată, fiindcă în cartea d-lui Firu n'am întâlnit istoria acestei biserici, prezentată după criteriile la care ține astăzi știința istoriei, arătând cauzalitatea faptelor omenești înglobate în ansamblul ideilor universale, în prisma cărora fapta istorică pe care o tratăm să primească importanța sa istorică.

D-l Nicolae Firu a scris în loc de istorie o cronică și, ca în cadrul oricărei cronici în care nu există un criteriu de selecționare și ierarhizare a faptelor istorice — afară de aprecierea subiectivă, neștiințifică — a încăput aici orice, afară de ansamblul istoric general atât de necesar pentru ca faptele să și primească perspectiva necesară pentru a fi apreciate în nota lor justă.

De aceea fiecare prapor ce s'a pus aici, oricare om care a adus măcar un pumn de tămâie pentru o mai bună mireasmă a bisericii, orice faptă fie ea oricât de modestă sau chiar neînsemnată, tronează — în opera d-lui Firu — pe acelaș plan cu inițiativa negustorilor „macedoneni“ ce și-au scos dintețghea forții pentru a ridica lui Dumnezeu lăcaș de închinare.

D-l Firu nu și-a pus niciodată întrebarea atât de firească și absolut necesară în istorie: *de ce?*

De ce în biserica românească, de ambele con-

fesiuni, din Transilvania și părțile ungurene, întră preocupări de altă natură decât strict spirituală și cu deosebire preocupări de natură națională? Cine sunt importatorii și animatorii acestor idei cu o rezonanță atât de bogată în masele populare?

Ce împrejurări și cine a determinat pe Aromânii grecizați din Ungaria, de pe vremuri — deci și pe cei din Oradea — ca să se alipească în preocupările lor cultural-naționale și religioase de opinarii români atât de umiliți și desconsiderați de pătura dominantă streină, ce nu era obișnuită să-i vadă pe aceștia decât la clacă pe întinsele lor latifundii?

De ce Românii dela Arad și din părțile Banatului pornesc o luptă dărză în contra fanaticului șovinism sârbesc, care ajunsese până la noi și căuta, în dragostea-i mare pentru noi, să ne sugrume?

De ce Eftimie Murgu cu Românii din Banat și Românii din Bihor în revoluția din 1848 sunt alături de Unguri în contra celor hotărâte la Karlovitz?

În ce institute și-au făcut educația frunții bisericii române ortodoxe din părțile noastre și cu ce hrană sufletească au plecat de aici pe terenul spinos al activității spirituale religioase sau politice?

Și de ce vieața spirituală a bisericii românești din Ardeal și Ungaria, — vorbim de ambele confesiuni — primește după unirea cu biserica Romei o vieață spirituală mai ridicată decât înainte?

Întrebările de mai sus, pe lângă altele, era absolut necesar ca să se pună în cadrul unei monografii ca cea a d-lui Firu; pentru ca vieața sufletească a credincioșilor, care s'a încălzit între zidurile frumoasei biserici cu lună din Oradea, să fie cunoscută așa cum se cuvine.

Culeg un exemplar din opera d-lui Firu: »Dar eu cred ferm că, dacă noi Românii ortodocși am fi primit doctrina catolică (cum au procedat frații uniți), în prezent de sigur și despre noi s'ar face abia numai o vagă amintire în istorie, exact ca și despre Francezii și Italianii colonizați aici, cari s'au asimilat și contopit definitiv cu neamul unguresc«.¹)

Ciudață afirmație! Și mai ales desmînțită de fapte. Uniții au perit? Ortodocși n'au perit sub influința aceluiași maghtarizări? Ori în Basarabia? Și dacă ortodoxismul a fost un atât de vajnic apărător al naționalității, cum de a lăsat pe Mulți dintre frunții comunității ortodoxe din Oradea depe vremuri, chiar și unți Români, de și mari ortodocși, ba chiar voinici

¹) Nicolae Firu: Monografia bisericii Sfintei Adormiri, Oradea 1934 pag. 15.

apărători ai ortodoxiei, din punct de vedere românesc erau lipsiți cu totul de orice sentiment național român.²⁾

Și un exemplu luat din altă parte: De ce o parte din Românii megleniți, trecuți la religia musulmană în sec. 18 în mod forțat, se mai păstrează și azi ca români megleniți? De ce nu s'au făcut turci?

Fără de afirmațiile acestea interesante cu „dacă”, eu vreau da numai două afirmațiuni — cu privire la catolicism, a unui istoric ungar, foarte bine informat în problemele noastre românești și în problemele interconfesionale din Transilvania.

Jancsó Benedek, vorbind de adunarea din 4 Septembrie 1700 din Alba-Iulia, convocată de către episcopul Atenasie al Bălgradului, spune: *In cursul istoriei acesta e întâiul caz când neamul Românesc din Ardeal se întrunește în mod legal într'un congres. Adunarea aceasta dela Alba-Iulia este adevăratul prototip al congreselor populare românești de mai târziu și, pe drept cuvânt putem spune, până la o anumită limită, că adunările impozante ale poporului Român și lupta lor contra instituțiilor și constituției ungurești, s'au născut mai întâi în creierul ieziștilor unguri.*³⁾

Dacă afirmația aceasta ar fi adevărată numai pe jumătate, totuși catolicismul pentru poporul nostru a avut cu totul alte rosturi, decât cele indicate de dl Firu.

Și, în sfârșit, încă o afirmație a aceluiaș istoric ungar:

— *Intelectualitatea românească, în sufletul că-*

*reia s'a născut conștiința istorică și națională, a răsarit din sera bisericii greco-catolice*⁴⁾

Afirmația aceasta din urmă, orice om familiarizat cu problemele românești din trecutul Ardealului o poate iscați în întregime.

În concluzie: În discuțiile interconfesionale din Ardeal, Banat și Părțile Ungurene putem ridica obiecțiuni de orice natură, dar e un păcat strigător la ceruri să acuzi biserica unită cu Roma de coadă de topor vândută ungurismului. *Ar fi timpul ca naționalismul uneia sau celeilalte biserici românești să nu mai fie pus în discuție. Suferințele trecutului au fost prea amare, pentruca azi să mai fie ultragiutate de loși nechemafii.*

Jubileul de 150 ani al bisericii catedrale ortodoxe din Oradea constituie un popas sufletească pentru fiii acestei biserici. O reculegere sufletească rară... din care pot răsări multe gânduri bune.

V. Bolca

²⁾ N. Firu: Op. cit. pag. 92.

³⁾ A történet folyamán ez az első eset, hogy erdélyben a román nép, mint ilyen hatóságilag elismerten szerepelt. E gyulafehérvári unionális gyűlés valóságos prototipusa a későbbi román népgyűléseknek s azért bizonyos fokig jogosan mondhatjuk, hogy a román nép tömegének reprezentatív népgyűlések formájában való harccavitele a magyar alkotmány és intézményei ellen, magyar jezsuiták agyában született meg legelőször. (A Román Nemzetiségi Törékvések Története — Jancsó Benedek. Budapest, vol. I. pag. 638).

⁴⁾ A román intelligencia, melynek lelkében a románság történeti és nemzeti öntudata megszületett, a görög-katholikus román egyház melegágyából hajtott ki. (vol. I. 66).

Moșiunea dela Lugoj

Memorabilul congres al Agrului nostru la Lugoj s'a terminat cu Moșiunea, carea conține, ca într'un rezumat, și desbaterile ce au avut loc în congres, cât și felurile și revendicările bisericii noastre de realizat în viitorul apropiat. Ele formează cele zece puncte, ce vor trebui să fălăie mereu în prezența ochilor noștri până la complecta lor realizare.

1. Congresul își exprimă întâi profundul său devotament și neșarmuritul său omagiu față de Majestatea Sa Regele Carol II, care, prin gestul regal ce l a săvârșit, participând la acele serbări, a dat un semn de atențiune deosebită bisericii noastre, a subliniat străduințele ei românești, vrând par'că să spună că-i prețuiește activitatea și i vrea existența. Gestul regal ne-a oțelit puterile, confirmându-ne în convingerea că suntem pe cale bună și utilă țării și, toldeodată, are semnificația de-a mai domoli pornirile dușmănoase intolerante îndreptate cu atâta furie împotriva existenței bisericii noastre. Gestul regal a avut aceasta semnificație, ori cum ar vrea să-l răstălmăcească răuvoitorii. Iată de ce suntem profund recunoscători Maj. Sale și devotamentul și alipirea noastră către augusta-i persoană vor rămânea în veci neclăuite și nezdruincinate.

2. Punctul 2 al moșiunii constată rezultatele frumoase obținute de organizațiile noastre pretulindeni, pe terenul organizării și al activității morale culturale. Este, nu numai exprimarea unei satisfacții, dar și un nou imbold și îndemn de-a lucra cu zel și stăruință mai departe.

3. Acest deziderat se ocupă cu un punct foarte sensibil și dureros al sufletului nostru de români-unii:

biserica noastră este mereu și intenționat preterată și umilită cu prilejul sărbătorilor naționale și a altor ocaziuni când se fac serviciile divine. Au fost semnalate cazuri concrete: ca mai recent la Năsăud, cu ocazia luării jurământului grănicerilor români-unii, când episcopul militar ortodox s'a vârit, fără nicio atribuție, la luarea jurământului soldaților uniți, bruscând pe episcopul de Cluj-Gherla și pe toți preoții și credincioșii noștri adunați acolo cu ocazia aceluia sărbătoresc prilej; apoi alte cazuri nenumărate pe întreg întinsul țării, când slujbele și Tedeurile oficiale se fac pretulindeni tot la biserica ortodoxă română, chiar dacă în localitate este un demnitar bisericesc unit în grad ierarhic mai înalt, ca la Lugoj, Blaj, Satu-Mare, Gherla, Sighet, Șimleu, Zălau, Carei etc. Biserica ortodoxă română, deși dominantă numeric pe cuprinsul țării întregi, n'are niciun drept asigurat prin Constituție sau prin legile țării în această privință. Ce se face se face pe bază de abuz, de obicei și bun plac, introdus din neglijența noastră și îndrăznețele pretenții ale altora, în contra cărora n'am protestat deajuns și la timp. Această rușine trebuie să înceteze. Biserica română unită nu e națională? Nu i recunoaște însăși Constituția țării acest caracter? De ce n'ar fi bune atunci slujbele ei săvârșite pentru fiii ei, pentru Domnitor, pentru Țară, în prezența autorităților? Dominanța ortodoxiei împinsă până la absurd, până la paroxim, are urmări dezastruoase pentru consolidarea țării. Fiii bisericii române unite sunt într'o stare de permanentă revoltă sufletească pentru umilirea ce li se aduce mereu. De cine? De unguri, de dușmanii și asupritorii de eri? Nu; de frații lor de sânge, de Statul român, pentru a cărui înfăptuire le-au sângerat

moșii și părinții Trebuie să se facă dreptate. Trebuie să i se dea cinstea și atenția cuvenită și bisericii naționale române unite, pe baza principiului ierarhic și al parității. În localitățile unde este numai o singură confesiune românească, serviciile religioase cu ocazia serbărilor naționale să se facă în biserica aceleia; unde confesiunile românești au demnitari egali, serviciile religioase să se facă în amândouă simultan împărțindu-se autoritățile și armata în mod egal, cum se face la Oradea; iar unde confesiunea românească are demnitar în grad ierarhic mai înalt, mai ales dacă e și în majoritate, serviciul religios principal, cu participarea autorităților, să se facă la dânsa. Așa cere dreptatea și bunul simț; așa cere respectul față de bisericile naționale înaintea minorităților. De nu se va aranja această chestiune în mod echitabil și cuviincios, frământările vor continua și, bun e Dumnezeu, de nu vor izbucni în revolte pe față, cum era să se întâmple și la Năsăud și mai recent la Marghita. Martori oculari ne-au spus, că poporul credincios unit, rănit la suflet până la sânge, pentru umilirea ce le au adus-o „frații” ortodocși, au întrebat pe preoții noștri, că merge vor la dânsi să-i huiduască și să-i alunge. Numai prudenței și calmului preoților uniți se datorește că nu a izbucnit scandal și revoltă; și la Marghita și la Năsăud. Vrea biserica ortodoxă și în deosebi, vrea guvernul țării să degenereze ocaziile solemne de înălțare sufletească în încăierări și tumulte, umilind pe uniți până la exasperare, până la revolta pe față? Și pentru ce și pentru cine? Pentru un titlu gol ce satisface mândria fudulă a bis. ortodoxe române. Nu o vrea nimeni, nici Țara, nici binele ei. Chestia serbărilor naționale trebuie regulată odată.

Tot așa de revoltătoare e și situația elevilor școlari români uniți dela școlile statului: pe cari directorii și ministerul, printr'un regulament absurd și anahronic, contrar principiilor de libertate confesională și de constituție, depuse în constituție și în legea cultelor, îl silesc să participe la toate Tedeurile și sfeștaniile ortodoxe ce se fac la fiecare început și sfârșit de an școlar? Ce nevoie e de atâta sfeștanie pentru acele școli? După datina bună creștinească românul face odată sfeștanie, când se mută în casă nouă, ori când o supără duhuri necurate. Frații ortodocși ca să-și afișeze dominația, fac sfeștanie pentru orice și oricând. Are loc să ceară elevii și profesorii ajutorul lui Dumnezeu la început de an școlar, ori să-i mulțumească la sfârșitul aceluia, dar aceasta s'o facă fiecare în biserica sa, la cultul său, iar deschiderea și închiderea anului școlar să aibă un caracter școlar, civil. Cum se poate ca un regulament școlar dat numai de un minister, să fie în contradicție cu o lege votată de parlament? Un ministru e mai mult decât parlamentul? Legea cultelor spune apriat, enumerând și excepțiile: „Art. 5. Nimeni nu poate fi constrâns să participe la serviciile religioase ale unui alt cult. — Indatoririle funcționarilor și militarilor ținute prin serviciul lor sau comandați să participe la serviciile religioase oficiale nu poate fi considerată ca constrângere”. — Ministerul totuși constrânge pe elevii de alte confesiuni să participe la sfeștaniile și Tedeurile cultului ortodox. De ce? Sunt ei funcționari sau militari comandați? Serviciile acele sunt oficiale în numele Statului? Facă-le preoții ortodocși pentru elevii lor, nu pentru alții.

4. Chestiunea cu învățătorii. Înainte de unirea cea mare bisericile românești își aveau școlile lor confe-

sionale. Educarea religioasă morală a elevilor din școlile primare se făcea în armonică colaborare a preotului și a învățătorului confesional român numit de biserică și subvenționat de Stat, care, să nu uităm, era străin și dușman. Statul român, spre marea pagubă a educației religioase-morale, a statificat învățământul primar. Urmarea a fost, că vechile școli confesionale, care pe vremuri au susținut românismul, s'au sistat din lipsă de mijloace materiale. În clădirile lor s'a înstat școala de stat cu învățători numiți de Stat fără nicio considerare la trebuințele bisericesti ale confesiunii a cui era școala înainte. Astfel se n'împlă, că în comune curat gr. cat. sau ortodoxe nu ajunge niciun învățător de confesiunea respectivă. Urmarea? Educația religioasă-morală a copiilor nu se poate face în armonică colaborare cu preotul. Învățătorul ortodox, adesea regătean, vine cu gânduri de proselitism, dovadă că mulți din ei s'au făcut preoți ortodocși, tulburând liniștea satelor române-unite (Marureș, Sătmare, Sălaj); cântarea bisericască și cu ea pietatea creștinească, tradițională la noi în Ardeal, decade, ajungând pe mâna țărănilor; educația morală religioasă ce o dă școala de stat e incoerentă: altceva spune Părintele și altceva spune domnul învățător, de multe ori ușuratic și nepriceput, neștiind marea valoare în educație a armonice și unitare influențări. Într'o astfel de situație nu-i mirare că patriarhala creștinească viață din satele noastre se destramă, biserica și preotul e desprețuit, bolșevismul prinde rădăcini; căci tot răul se'acepe cu pierderea respectului față de biserică, care e cea mai autentică expresie a principiului de autoritate. Statul român, în interesul lui vital, trebuie să înțeleagă că în fiecare comună trebuie să deie învățător și de religia copiilor, care în strânsă colaborare cu preotul să poată da educație bună religioasă morală poporului și copiilor. Aplicarea acestui principiu ar fi și în folosul confesiunii ortodoxe; n'are de ce-l combate.

5. Congresul a mai vorbit și de fondul *religionar* și al *studiilor*, fonduri emnamente catolice, venite dela fostul Stat ungar și azi deținute, din 1919, de statul român, fără să verse venitele lor bisericii catolice din România. Concordatul, prin care se regulează, în armonie cu legea cultelor, situația juridică și patrimonială specială a bisericii catolice din Țară, spune la Art. XIII § 4, că veniturile rentei provenind din *Fondul General Catolic de Religie și din Fondul General Catolic de Instrucție*... vor fi administrate de Consiliul episcopilor catolici. Statul român însă nu se grăbește a preda veniturile de milioane ale acestor fonduri ce le deține, din cari consiliul episcopilor ar putea înființa cămine pentru studenții noștri din capitală și din alte centre universitare.

6. Congresul, făcându-se ecoul viu al dorinței delegaților Agrului din capitala Țării, a hotărât a aviza asupra mijloacelor trebuincioase zidirii unei catedrale române unite acolo, care să fie un vrednic simbol al unității noastre naționale și al gravității noastre spre înima Țării, precum și al demnității și al prestigiului bisericii noastre de biserică națională. Nu știm cum va crede Agru să inițieze această mișcare; în orice caz s'a angajat și trebuie să avizeze neîntârziat asupra mijloacelor de realizare. Poate sistemul de „cărămidă” ar fi, deocamdată, cel mai ducător la scop.

7. Problema insuficienței îngrijiri religioase, prin confesori proprii, a tinerilor noștri întrași la armată, încă a preocupat viu și serios congresul. S'a subliniat

situația umiltoare a bisericii noastre și în această privință, stând pe o treaptă egală cu mohamedanii; și mohamedanii și noi avem câte un confesor militar. Frații ortodocși au 38, rom. catolicii 2. Nu-i invidiem, dar să ni se dea și nouă un număr corespunzător, pe garizoane, după trebuință.

8. S'a constatat cu regret și cu durere deplorabila situație a românilor din Secuime. Strigătul delegațiilor de acolo a fost un strigăt de durere, aproape de desnădejde. Congresul a promis a se ocupa de chestiune. Trebuie să examinăm cu atenție mijloacele cele mai potrivite pentru a ridica pe frații noștri din urgia desnaționalizării. Ce este mai dureros, să uii tu limba părinților și moșilor tăi. Biserica și Statul trebuie să folosească cele mai energice mijloace. Statul să nu precupețească concursul său material; trebuie colaborare strânsă între școală și biserică și între toate autoritățile: administrația de orice fel (comunală, poliție, jandarmerie, organe sanitare, silvice etc.). Numai prin colaborarea binevoitoare a tuturor vom putea salva pe frații noștri. Să fie exclusă de aici ca o otrăvă stricăcioasă competițiunea prozelistico-confesională. Unii vreau și din mizeria în care se află frații de acolo să facă obiect de competițiune confesională. În Secuime mai bine poate lucra biserica română-unită, fiindcă prin credință și religie stă mai aproape de elementele minoritare de acolo.

9. S'a pus iarăși marea și vitala chestiunea dispozițiilor noului cod penal ce urmează a fi unificat în curând, despre avort, acest flagel al neamurilor. Congresul a făcut apel la cei cu influință, mai ales la parlamentarii creștini, să vegheze și să-și spună cuvântul la timpul său, veghiând și el ca acele dispoziții să fie în conformitate cu principiile credinței creștine.

În legătură cu această chestiune s'a pus și dureroasa problemă a decreșterii populației în una din cele mai frumoase și mănoase regiuni ale Țării, Banatul. Congresul face apel la conștiința fiilor săi de acolo, la preoți, mireni și membri ai Agrului, să fină problema la suprafață și să folosească toate mijloacele ce le imbie religia, singură în stare a atinge conștiințele, pentru sanarea acestui rău.

10. N'a fost timp să se dezbată iarăși, ca la alte congrese, problema presei, mai ales a cotidianului, a cărui necesitate apare din ce în ce tot mai evidentă. Un organ viguros de apărare și de formare a conștiințelor e inomis necesar. Unde, cum? Probleme secundare, principatul e să se facă. Trebuie să găsim oameni potrivii și puși la locul lor. Mijloace se vor găsi, numai convingere și însuflețire să fie. Dovadă ultima ședință a Comitetului Central al Agrului: un orator elocvent a atins numai chestiunea și s'a și produs schintea: în curs de cinci minute s'au semnat pentru fondul cotidianului, între pușini, 35 mii lei. Totul putem, dacă vrem și avem stăruință. Propagandă ne trebuie, deșteplare de interes, ridicarea din materialism și egoism în sfera idealismului entuziast. Altfel ne vom destrăma, ori vom lăncezi.

Iată deci, că congresul general dela Lugoj din acest an, prin hotărârile ce le-a adus, a fost unul din cele mai rodnice congrese ale noastre. Să le și realizăm însă!

P. Dr. Tăutu.

— Numire. Preav. Ordinariat a numit pe preotul nou-hirotonit Ioan Anca adm. parohial la Negru (distr. Beiuș) cu data 1 Nov. crt.

CRONICI

— Sfințirea bisericii din Ciocaia. Ciocaia este o comună mixtă română maghiară aproape de Cadia, aproape de frontieră. Din nefericire mai sunt români aici, cari nu vorbesc limba lor strămoșească, datorită, desigur, și împrejurării, că nu au preot în loc, fiind ea filială, fără întregire de salar. După străduințele depuse de Păr. Tifu Pop, administratorul acestei filiale, și a curatoarei locale Silaghi, credincioșii uniți din Ciocaia au reușit a-și renova și împodobi biserica frumos. Sfințirea ei a săvârșit-o Exc. Sa episcopul diecezan Dr. Val. Tr. Frențiu Dumineca în 21 Oct. La actul sfințirii, afară de suita I. P. S. Sale din Oradea (Ilustrisimul vicar general Dr. Gh. Miculaș, Rev. P. Dr. Tăutu, Mon. Vasile Barbul, On. Mihai Sălăgeanu, On. Eugen Fürtös), au luat parte mulți intelectuali din Săcuieni și Diosig cu doamnele, în frunte cu harnicul primpretor și bunul creștin Dr. Cornel Chiș. În cadrele liturghiei au fost sfințit aici doi preoți noi: Ioan Anca (din Sântandrei) și Tiberiu Pușcaș (din Șumal). După serviciul religios a avut loc în școala primară de stat un binereușit banchet dat de curatoarei, unde au răsunat frumoase cântece românești. Exc. Sa cu suita s'a întors cu trenul de orele 16 la Oradea. Ciocaia are un nou focar de cultură religioasă românească, care, alături de școala de stat, are o grea, dar importantă menire acolo.

— Procesiunea Anului Sfânt la Oradea a avut loc Duminecă în 4 Nov. crt. După o pregătire de 3 zile prin frumoasele, iscusitele și înălțătoarele precipici ale Păr. profesor fost inspector, Simeon Gocan, duminecă în 4 Nov., la orele 3 și jum. d. m. lume neobișnuit de numeroasă s'a adunat în catedrală să ia parte la dobândirea indulgenței jubilară. S'au făcut două vizite, cu rugăciunile prescrise, la catedrală, apoi într'un splendid convoiu, cu steaguri și prapore, cântece și fanfară procesiunea s'a îndreptat spre biserica seminarului, unde s'a făcut a treia vizită. În cea zi s'au înregistrat 780 comunicări. Lumea a rămas foarte mulțumită, că a putut beneficia de binefacerile Anului Sfânt: iertarea cea mare.

— Șezătoarea Agrului catedralei pentru luna Octomvrie crt. s'a ținut la 21 în școala din str. Măraști. A fost de față un public numeros. Au luat cuvântul d-l preșeinte Dr. Savu Maria deschizând și închizând șezătoarea; Păr. prof. Vasile Bondrea vorbind despre Patrie și patriotism; Păr. Dr. Dom. Nicolăeș comentând evanghelia zilei. Au mai fost și multe recitări date de elevii școlii primare.

— Agru-Olosig a ținut Duminecă în 28 Oct. o frumoasă șezătoare în cartierul orașul-grădină. A deschis-o d-l preș. Dr. Ioan Hica notar public, care accentuează datorita de a ne mărturisi credința prin fapte. A conferențiat d-l prof. Sabin Anca dela liceul Gojdu despre Creștinism și românism. Elevii dela școlile primare au recitat mai multe poezii. Cuvântul de încheiere l-a rostit Rev. protopop Gh. Maior, mulțumind celor prezenți și îndemnându-i la tot mai intensivă realizare a principiilor Agrului.

— Beiușul a avut la 28 Oct. o impresionantă sărbătoare: fiind Exc. Sa în inspecție la liceele diecezane de-acolo a hirotonit intru preoți pe profesorii Ștefan Musta dela Beiuș și Vasile Bolca din Oradea. Corpurile profesorele dela cele două licee diecezane au împărțit și în biserică și la banchetul dat la reședință fericirea nouă a celor doi Părinți profesori. La mulți ani!

